

การสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในโซนอีสานใต้
PEACEFUL SOCIETY COMMUNITY NETWORK BUILDING
IN THE ZONE OF SOUTHERN ISAN

¹อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, ²ธนนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, ³ภักษ์วัชฎ์ สุขเสน,

⁴พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และ⁵รุ่งสุริยา หอมวัน

¹Israpong Kaisin, ²Thananchai Pattanasing

³Patchavat Suksen, ⁴PhraMahaAphisit Viriyo and ⁵Rongsuriya Homvan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

¹Kraisin_2528@hotmail.com

Received September 10, 2021; Revised November 2, 2021; Accepted December 1, 2021

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนสังคมสันติสุขในอีสานใต้ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาเครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ 2) เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม ต้องมีการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน โดยมีหน่วยงานท้องถิ่น นำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชนและชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน เพื่อเชื่อมโยงกับภาคเอกชนที่สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นทำวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นหุ้นส่วนของชุมชนในการต่อยอดภูมิปัญญา ประสานและสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน ร่วมพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน กำหนด

¹ อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

² อาจารย์ ดร.,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

³ อาจารย์ ดร.,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

⁴ อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

แนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากรริเริ่มและเป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล ค้ำครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท โดยมีสถานบันศาสนาที่คอยปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่าย สังคม สันติสุข

Abstract

This research titled “Peaceful Society Community Network Building in the Zone of Southern Isan” included the following objectives: 1) to study peaceful society community network in multiculturalism in southern Isan; 2) to build peaceful society community network in multiculturalism. Findings of this research were as follows. Peaceful society community network in multiculturalism needed to be linked in all levels from the national development plan, government administration plan, government action plan, strategies of groups of provinces, local and community plans. Local authorities bring the community plans to allocate budget for local development and drive the implementation under the community plans to achieve concrete results through mobilizing resources within areas of responsibility from the public, private, non-governmental and community sectors in order to: create participation and ownership that leads to community development by the community and for the community; connect the private sector that supports research and development; build knowledge and raise the level of local wisdom through research with the community; be a partner of the community in extending wisdom; coordinate and create a balance of economic sector and the community; develop a community database; establish community development guidelines and activities depending on self-reliance through resource potentials; be a core of community creativity specially the activities that link the roles among villagers, religious institutions, schools and local government organizations; establish a network of providing care, protection and social welfare within the community including helping all forms of the disadvantaged through religious institutions that instill the right attitudes and Dhamma practices in living in order to build immunity in the community and the religious personnel can be a good example of self-sufficient life.

Keywords : Network Building, Society, Peace

บทนำ

การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง รวมทั้งภูมิภาคเอเชีย มีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อาทิ ฮองกง เกาหลี สิงคโปร์ ไต้หวันและกลุ่มประเทศอาเซียน ที่มีแนวโน้มเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมโลก ขณะที่นโยบายการเปิดประเทศของจีน รัสเซีย พลวัตการขยายตัวของบราซิลและอินเดียและการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชียจะเพิ่มกำลังซื้อในตลาดโลก นอกจากนี้ การรวมกลุ่มเศรษฐกิจที่สำคัญต่อประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้แก่ การรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชียภายใต้กรอบการค้าเสรีของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย และการเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 รวมทั้งกรอบความร่วมมืออื่น ๆ อาทิ กรอบความร่วมมือเอเชีย-แปซิฟิก จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยซึ่งต้องมีการเตรียมความพร้อมในหลายด้านโดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2555:34)

ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน เขตเศรษฐกิจชายแดนตลอดจนเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่างๆของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้เป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการท่องเที่ยว เสริมสร้างความร่วมมือที่ีระหว่างประเทศในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่นให้รับรู้และเตรียมพร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ สนับสนุนกลไกการพัฒนาในระดับพื้นที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนให้สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมศักยภาพด้านวิชาการและเครือข่ายของสถาบันการศึกษาของไทยที่สร้างความใกล้ชิด และปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุภูมิภาคเศรษฐกิจชายแดนและเมืองชายแดน รวมทั้งบูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของพื้นที่ (ประเวศ วะสี, 2552)

สำหรับพระพุทธศาสนา หลักคำสอนเรื่องศรัทธาที่ถูกต้องจำต้องผ่านกระบวนการแห่งปัญญาที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการมาแล้วเท่านั้น ในเรื่องนี้จะเห็นได้จากคำสอนหรือหมวดธรรมที่เริ่มต้นด้วยศรัทธาจะต้องมีปัญญากำกับอยู่ตอนท้ายเสมอไป เมื่อหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนา มีลักษณะที่แตกต่างจากหลักศรัทธาของศาสนาอื่นๆดังกล่าว จึงเห็นว่าน่าจะได้มีการศึกษาวิจัยหลัก “ศรัทธา” ของพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนเพื่อความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้

อย่างถูกต้อง ทั้งในส่วนความหมายของศรัทธาเองและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนอื่นๆ (พระครูวาปีวชิโรภาส, 2558)

ศาสนาเป็นสถาบันหลักทางสังคมมาตั้งแต่อดีต ในสภาวะสังคมปัจจุบัน ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาที่สำคัญอยู่หลายเรื่อง จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีปัญหาหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมในทางสร้างสรรค์ และเพื่อมุ่งหวังให้สันติสุขอย่างแท้จริงเกิดขึ้นในสังคม บทบาทที่สำคัญของศาสนาในส่วนนี้จึงควรเป็นการ เสริมสร้างปัญญาให้กับประชาชน เป็นการช่วยเสริมบทบาทหน้าที่ของระบบการศึกษาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาเสริมระบบการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาหลักใหญ่ ๆ ก็คือหลักไตรสิกขา หรือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญมากและหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการซึ่งจะช่วยเสริมและพัฒนาปัญญาของมนุษย์ให้กว้างขวางและถูกต้องยิ่งขึ้น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554)

ประเทศไทยรับวัฒนธรรมทุนนิยมเข้ามาเต็มตัว ผู้คนได้ละเลยคุณธรรมจริยธรรม และทำให้ช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยจึงต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย ทั้งในเรื่องการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน และปัจจุบันสังคมไทยได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตตามวิถีแบบไทย ไปตามยุคโลกาภิวัตน์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

จากข้อมูลเบื้องต้นกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นศาสนาแห่งสันติสุขที่ก่อให้เกิดสันติภาพและการเน้นการรู้จักให้อภัยอย่างแท้จริง เพราะพระพุทธศาสนา สอนให้เรามีความรัก รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมไทยชาวพุทธ เมื่อเราพลั้งเผลอ ทำผิดต่อกัน เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน เกิดความขัดแย้งกันเราก็จะแสดงความรักความเมตตาและมักให้อภัยซึ่งกันและกัน ข้อนี้เป็น การแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถอดบทเรียนการอยู่ในสังคมของสังคมในสังคม ท่ามกลางสถานการณ์ในปัจจุบันที่หน่วยงานของรัฐได้นำนโยบายหมู่บ้านรักษาศีลโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการประสานงานซึ่งได้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภายใต้กรอบของหลักธรรมต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกัน โดยการสร้างเครือข่าย ให้เกิดความผาสุกและช่วยเหลือกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่า การวิจัยที่จะสร้างเครือข่ายสังคมสันติสุขในจังหวัดอีสานใต้จะเป็นเครื่องสะท้อนบอกแนวทางการปฏิบัติตามหลักของสังคมสันติสุข มีกระบวนการขั้นตอนในการแก้ปัญหาอุปสรรคอย่างไร แล้วอะไรเป็นเงื่อนไขและปัจจัยที่จะส่งผลนำไปสู่ความเป็นสังคมแห่งสันติสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาเครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
2. เพื่อสร้างเครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยประยุกต์ในลักษณะหนึ่ง ที่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นเรื่องราวๆ ไป และผลของการวิจัยนี้ใช้ได้โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยสถานที่วิจัยคือจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังนี้

1.1 ชุมชนวัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 รูป /คน

1.2 ชุมชนวัดสิริจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 รูป /คน

1.3 ชุมชนวัดสว่างอารมณ์ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 30รูป /คน

1.4 ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เรื่อง สังคมคุณ กับข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 ใช้การจัดการเรียนรู้ แบบ CIPPA โดยใช้เนื้อหาจากหนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชาพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ซึ่งนำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ 4 แผน 8 ชั่วโมง คือ 1) พระรัตนตรัย 2) อริยสัจ 4 3) พุทธศาสนสุภาษิต 4) พุทธปณิธาน 4 ในมหาปริณิพพานสูตร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การ

ดำเนินกิจกรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มีความกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

3.1 ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้างๆ มาล่วงหน้า

3.2 การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำสภาพปัญหาความขัดแย้งที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างชุดกิจกรรม เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่วไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น การอภิปรายกับกลุ่มชาวบ้านในศูนย์การเรียนรู้ การอภิปรายกับกลุ่มผู้นำด้านการปกครองในประเด็นที่กำหนด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อกิจกรรมการสร้างเครือข่าย รูปแบบและวัฒนธรรมที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง“การสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ มีวัตถุประสงค์คือ 1)เพื่อศึกษาชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

1. บริบททั่วไปของชุมชนสันติสุขในอีสานใต้

ผู้วิจัยเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งด้านแนวคิดและวัฒนธรรม เนื่องจากผลที่ได้รับจากการศึกษาประวัติศาสตร์จะเป็นฐานความคิดสำคัญในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตชุมชน รวมถึงการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและบ่งชี้ถึงความสำคัญของชุมชนในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญสูงสุดในประวัติศาสตร์ไทยชุมชน (Community) คือฐานที่มั่นที่สำคัญในการดำรงอยู่ของกลุ่มคน การคัดเลือกทำเล ที่ตั้งถิ่นฐานเพื่อพำนักอาศัยและทำมาหากินเป็นสิ่งที่คนโบราณพิจารณาอย่างรอบคอบ จากประวัติศาสตร์คำบอกเล่าชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่มีความสำคัญยิ่งคือการตั้งถิ่นฐานหรือสร้างชุมชนหนึ่งนั้น คือฐานหรือทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม อันประกอบด้วย ดิน ฟ้า อากาศ น้ำ จึงกล่าว

ได้ว่า ต้นทุนทางธรรมชาติสำหรับชุมชนนั้น เป็นต้นทุนในการดำรงชีวิตที่ไม่ต้องสร้างขึ้น แต่ความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ชุมชนจะต้องรู้จักการจัดการทุนทางธรรมชาติให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตแบบพอเพียง เนื่องจากธรรมชาติคือแหล่งที่มาของปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต อาทิเช่น เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย เพียงแค่เดินเข้าไปคนในชุมชนก็ได้รับสวัสดิการพื้นฐานในการดำรงชีวิตแล้ว

2. ศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในอีสานใต้

รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในอีสานใต้ ผู้วิจัยนำหลักรูปแบบ 9 ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน จัดทำขึ้นไว้เพื่อเป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมและเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณีและไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

3. การสร้างเครือข่ายสังคมสันติสุขในอีสานใต้

เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและเข้ากับสถานะในระบบวัฒนธรรมในปัจจุบัน เพื่อจะได้วางแผนงานให้ดีขึ้นและเพียงพอที่จะช่วยให้สามารถแสวงหาข้อสรุป ให้เกิดมรรคผลที่แท้จริง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สามารถสร้างกระบวนการในการส่งการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้แก่

3.1 ร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน

เป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุและผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบาย แผนงาน และโครงการ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีระบบการวัดและประเมินผลตลอดจนมาตรการให้คุณให้โทษแก่บุคลากรเป็นผู้ปฏิบัติงานโดยหลักการที่เหตุผลที่ชัดเจนหรือกล่าวได้ว่า จะมีองค์ประกอบในการดำเนินงาน 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

- 1) วิธีการในการทำงานจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนซึ่งสามารถแปรวัตถุประสงค์ถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
- 2) ความสามารถในการปฏิบัติงาน ได้บรรลุผลใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของ

ชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง

3.2 การดำเนินงานเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน

การขับเคลื่อนการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นองค์กร หรือหน่วยงานใดก็ตาม รวมไปถึงการพัฒนาตัวของชุมชนเองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ความสะดวกราบรื่นในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยการร่วมกันเสนอแนวคิดและวิธีการผ่านการประชุมกลุ่ม โดยในชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้านคือ มีบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียด ครอบครัวอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ เป้าหมายในการดำเนินการคือ การทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง มีการจัดแสดงองค์ความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและพัฒนาชุมชน ซึ่งการดำเนินการประกอบด้วย จัดเวทีประชาคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความรู้จะเป็นประโยชน์ต่อเมื่อมีการนำมาเรียนรู้และเป็นฐานในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์รอบด้าน ดังนั้น จากความรู้ที่มีอยู่ในศูนย์การเรียนรู้จะมีเพียงพอหรือไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ และแก้ปัญหาของครอบครัวและชุมชน โดยผู้วิจัยได้จัดเวทีสัมมนาเพื่อให้ชุมชนแสดงความเห็นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมโดยจัดประชุมร่วมแกนนำ เพื่อออกแบบการจัดตั้งและดำเนินงาน ในขั้นนี้คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนเสนอรูปแบบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โดยแบ่งแนวคิดของแต่ละคนคือ

3.3 การดำเนินการโดยยึดหลักแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการสนทนากลุ่มมีมติยึดหลักเรียนรู้ 9 ดี คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการให้ชุมชนนำไปสู่กระบวนการที่จะนำไปในเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยการที่ชุมชนนั้นมีสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่ง เรียนรู้มากมายตั้งแต่ต้น จนเกิดเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้งจากตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้นำ เครือญาติและจากการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกในลักษณะที่ยอมรับซึ่งกันและกัน ชาวบ้านได้มีการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการความรู้จากท้องถิ่นโดยเรียนรู้โดยมีการดำเนินการ การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดย พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่างๆ กิจกรรมของชุมชน ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง

ด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาฐานรากเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน พัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนอื่นๆ ตามความเหมาะสม

ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียรและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน

ชุมชนมีการประสานสถานศึกษาในเขตจังหวัดให้มีการขับเคลื่อนเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมโดยดำเนินการแบบเชิงรุก มีการเชิญผู้เกี่ยวข้อง แล้วทำข้อตกลงระหว่างกันโดยสร้างเครือข่ายภาคีให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธ์ภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐ ราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ช่องทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

4. ขั้นตอนการก่อตั้งของเครือข่ายสันติสุข

ทุกภาคส่วนมีการระดมถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา โดยนำโดยวัดในชุมชนมีการเชื่อมโยงให้เห็นบริบทและบทบาทของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยนำตัวอย่างมาประยุกต์ใช้ในชุมชน มีกิจกรรมที่ชุมชนต้องทำ เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างสังคมสันติสุขให้เกิดขึ้น ภายใต้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด โดยกิจกรรมแต่ละวัดจัดขึ้นได้แก่ โครงการหมู่บ้านรักษา

คือ การบริหารจัดการรูปแบบเครือข่ายเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนจึงประกอบด้วย องค์ คณะบุคคล 3 คณะคือ

คณะกรรมการที่ปรึกษาเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนประกอบด้วย เจ้าคณะตำบล นายก องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ปลัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตบริการ ของสถานศึกษาในเครือข่ายมีประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ผู้บริหารหรือผู้อำนวยการ คณะบุคคล กลุ่มบุคคล ที่เป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนเสริม และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน

สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

รณรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการขับเคลื่อนกิจกรรมบางส่วนไป สร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดภาระและสร้างความเข้มแข็ง ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและมีแกน นำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต ดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

อภิปรายผล

ศึกษาเครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม แนวทางที่จะก่อให้เกิดสันติสุขได้คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะแม้คนในสังคมไทยยังขาด การเรียนรู้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่หากมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็จะเกิด ความเข้าใจร่วมกันในประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความขัดแย้ง ซึ่ง สอดคล้องกับพรรณงาม เกษธรรมสาร ได้แสดงความคิดเห็นบุคคลและผู้ที่เข้ามาดำเนินงาน ร่วมกันในเครือข่ายจะเกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ วิธีการทำงาน และ ประสบการณ์ความเชี่ยวชาญซึ่งเป็นทุนภายในตนเอง ดังนั้น สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะมี การพัฒนาทั้งความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นสามารถ ช่วยให้ผู้บุคคล และองค์กรเครือข่ายมีการปรับตัว พัฒนาการในด้านต่างๆ ทั้งในการแสวงหา ความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ รวมทั้ง การขยายแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การทำงาน เกิดผลสำเร็จมากขึ้นหรือมีเกิดการเรียนรู้เทคนิค วิธีการ หรือกลไกจากเครือข่ายที่เป็น พันธมิตร ซึ่งเปิดเผยข้อมูลให้กันอย่างไม่ปิดบัง เช่น การเรียนรู้วิธีการเพิ่มผลผลิต หรือการ ควบคุมแมลงรบกวนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น และมีความปลอดภัยสูง หรือ การได้รับคำแนะนำ

ด้านเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่ใช้ในการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงเพื่อให้ผลผลิตสามารถแข่งขันในตลาดได้

การสร้างเครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้ไม่เกิดการพัฒนา รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ไม่มีคนมาช่วยชี้แนะเมื่อเดินหลงทางหรือกำลังจะก้าวไปสู่หนทางที่เกิดความเสี่ยง เกิดความเสียหายกับคนในครอบครัว หน่วยงานหรือองค์กรการทำงานในปัจจุบันซึ่งต้องการความรวดเร็ว ครอบคลุม ถูกต้องและมีความเป็นมืออาชีพที่เชื่อถือได้ สามารถตัดสินใจผลิตงานได้จากการทำงานที่มีลักษณะ“เข้ามาคนเดียว”กับ“ทีมเวิร์ค”ได้เป็นอย่างดีในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามที่ต้องการคือ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการทำงานแบบเครือข่ายมีความสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่างๆ ที่ดึงดูดที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อยๆที่มิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นสนุกสนานด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่มิตรสื่อมวลชนต่างๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

เครือข่ายสังคมสันติสุขในพหุวัฒนธรรม ต้องมีการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน โดยมีหน่วยงานท้องถิ่น นำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน เพื่อเชื่อมโยงกับภาคเอกชนที่สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นทำวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นหุ้นส่วนของชุมชนในการต่อยอดภูมิปัญญา ประสานและสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน ร่วมพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึด

หลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากรริเริ่มและเป็นแกนนำจัดกิจกรรม
สร้างสรรค์ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2555), *การบริหารการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ประเวศ วะสี, (2552) “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์” ใน *สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง*, สถาบันยุทธศาสตร์ : สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
- พระครูวาปีวชิโรภาส, (2558), *สงครามศาสนาคริสต์-อิสลาม*, เอกสารประกอบวิชาประวัติและพัฒนาการความขัดแย้ง และสันติภาพในโลกยุคใหม่, สาขาวิชาสันติศึกษา, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, (2554). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), (2540), *ธรรมานุญชีvit*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.openbase.in.th/node/3062>, [20 มกราคม 2563].
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. ฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- เสรี พงษ์พิศ. (2553), *คืนสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.